Povestea lui Harap-Alb de Ion Creanga - caracterizare

Expresia monumentala a naturii umane in ipostaza ei istorica ce se numeste poporul roman sau, mai simplu, a poporului roman, insusi, surprins intr-un moment de generala expansiune (G. Calinescu), Ion Creanga, este considerat creatorul basmului cult in literature romana, a scris numeroase opera ce au ramas in eternitate, facand parte din categoria marilor clasici.

Povestile sale pastreaza caracterul realist al intamplarilor iar personajele sunt puternic individualizate si umanizate. Spatiul desfasurarii actiunii este ancorat intro-o realitate sociala siu istorica determinate, iar faptele izvorasc din legile firii care guverneaza omenireea.

"Povestea lui Harap-Alb", cel mai reprezentativ basm al lui Ion Creanga a fost publicat in revista "Convorbiri literare" la 1 august 1877, a fost reprodus de Mihai Eminescu in ziarul "Timpul" in acelasi an. A fost tradus in limba germana si publicat in "Rumanische Revue" in 1886, apoi transpus in italiana, franceza si engleza, incat a capatat repede circulatie europeana.

Conform celor mai cunoscute definitii, tema basmului este lupta dintre bine si rau, cu triumful binelui. Cu alte cuvinte, eroul lupta pentru impunerea unor valori morale si etice: corectitudine, onoare, iubire liber consimtita, etc… Cel care nu respecta codul este pedepsit, dar si iertat alteori , oferindu-i-se sansa reintegrarii.
In basmul cult, lucrurile se pot complica. Nu in totdeauna raul este pedepsit cum se cuvine, sau in orice caz, pedepsirea lui este interpretabila, ca in Ivan Turbinca.

Tema basmului "Harap-Alb" este aceeasi ca a basmrlor populare, in genere: triumful binelui asupra raului. "Povesttea lui Harap-Alb" e un chip de a dovedi ca omul de soi bun se vadeste de sub orice strai si la orice varsta" (G. Calinescu).

Titlul neobijnuit al basmului evdentiaza dubla personalitate a protagonistului, reprezentata printr-o identitate reala (de tanar print) si una aparenta (de sluga a Spanului); totodata, acesta reflecta, prin contrastul cromatic "negru-alb", armonizarea defectelor si a calitatilor umane, dintre care primele sunt necesare pentru a le verifica pe ultimele.

O alta explicatie a acestui nume (care uneste doua contrarii) ar putea proveni din "nasterea" simbolica a eroului : cea care il ajuta mereu este Sfanta Duminica ; de asemenea atingand "soarele cu picioarele" si "luna cu mana" el este "botezat" intru soare si noapte ca Luceafarul, iar "cununa" pe care si-o cauta prin nori ii v-a aduce un destin imparatesc si unic.

Personajele (oameni, dar si fiinte himerice cu comportament omenesc) sunt purtatoare ale unor valori simbolice: binele si raul in diversele lor ipostaze. Conflictul dintre bine si rau se incheie prin victoria fortelor binelui.
Harap-Alb asemenea oricarui Fat-Frumos din basmul popular este: personaj principal, fiind prezent in toate momentele subiectului, pozitiv, protagonist, real si nu fabulos (nu are nici o calitate

supranaturala ,G. Calinescu asemanandu-l cu un flacau de la tara datorita mentalitatii sale). Este de asemenea un personaj rotund; nu este doar fiul de imparat si mezinul mai inzestrat decat ceilalti, ci o fiinta complexa, cu defecte si calitati. Desi este atat de mult ajutat de ceilalti si poate fi considerat de lectorul inocent o simpla marioneta, totusi calitatile ii sunt relevate in fraze ezoterice: inteligent, intelept, bun, sociabil, vesel. Invata din greseli, progreseaza si cu fiecare secventa este mai aproape de summumul initierii. Daca personajul de basm are firea turnata, Harap-Alb se transforma, evolueaza; eroul de basm colinda lumea in cautarea de fapte vitejesti, pe cand Harap-Alb are ca scop desavarsirea sa spirituala. Spre deosebire de eroul de basm care este atotstiutor, intelept, urmeaza intocmai sfaturile, Harap-Alb se caracterizeaza prin instabilitate psihica (nu respecta porunca tatalui) si nu are experienta, luandu-se dupa aparente. De asemenea este un personaj tridimensional, care iese din tipar, te surprinde (ca atunci cand da calului cu fraul in cap). Calatoria pe care o face pentru a ajunge imparat este o initiere a flacaului in vederea formarii lui pentru a deveni conducatorul unei familii, pe care urmeaza sa si-o intemeieze. El parcurge o perioada de a deprinde si alte lucruri decat cele obisnuite, de a invata si alte aspecte ale unei lumi necunoscute pana atunci, experienta necesara noului adult. Desi inzestrat cu importante calitati, are si slabiciuni omenesti , momente de tristete si disperare, de satisfactii ale invingatorului, toate conducand la desavarsirea lui ca om. Faptele eroului se desfasoara in limita umanului, probele care depasesc sfera realului sunt trecute cu ajutorul celorlalte personaje inzestrate cu puteri supranaturale.

Mezinul, impresionat de dezamagirea tatalui, deoarece ceilalti doi frati nu sunt apti pentru a indeplini misiunea incredintata, se duce in gradina si "incepe sa planga in inima sa". Momentul cheie este cel al intalnirii tanaralui, aspirant la responsabilitatea de imparat, cu Sfanta Duminica deghizata in cersetoare, care-l roaga s-o miluiasca. El isi demonstreaza altruismul, adica ajutorul dezinteresat dat celor mai umile fiinte. Eroina supranaturala ii va rasplati generozitatea sufleteasca si gestul miluirii unuei fapturi sarace, dezvaluindu-i destinul exceptional care il asteapta: "…putin mai este si ai sa ajungi imparat, cum nu a mai stat altul pe fata papantului, asa de iubit, de slavit si de puternic". Cele trei superlative absolute dezvaluie armonia si fericirea in sens uman, implinite prin dragoste, renume si putere. A doua recompensa a consta in indemnul adresat tanarului de a solicita parintelui sau hainele de mire, armele de lupta si calul, alaturi de care repurtase atatea victorii in tinerete. Numai astfel se va produce un transfer de investitura eroica de la tatal catre fiul care-i va reintera performantele. Demnitatii, sensibilitatii, blandetii, milostiveniei, Harap-Alb le va adauga rabdarea si staruinta in refacerea hainelor destramate si in curatarea armelor ruginite.

Voinicul dupa ce "saruta mana tata-sau", pleaca la drum, luand carte din partea tatalui si, prin dreptul podului (loc de patrundere spre o alta lume; trecerea de la imaturitate la maturitate), "numai iaca ii iese si lui ursul inainte". Acum are loc inceputul maturizarii spirituale cand riscandu-si viata isi dovedeste o calitate: mila; (calul se napusti asupra ursului si mezinul ridica buzduganul sa loveasca, dar cand sa izbeasca ursul, un glas de om ii spune: "Dragul tatei, nu da ca eu sunt"). Craiul isi sfatuieste fiul ca in calatoria lui sa se fereasca "de omul ros, iara mai ales de cel span", sa nu aiba de-a face cu ei, caci "sunt foarte sugubeti", dandui si pielea de urs, ca nu se stie cand a prinde bine.

Intalnirea cu spanul este punctul de plecare, cu multiple semnificatii, in devenirea personajului, fiind nevoit sa refaca experienta de viata a tatalui, care calatorise in tinerete prin aceleasi locuri. Codrul in care se rataceste simbolizeaza lumea necunoscuta flacaului care greseste pentru prima oara, incalcand sfatul tatalui sau, acela de a se feri de omul span. Nesocotirea acestor restrictii, ce veneau din experienta de viata a tatalui sau, este momentul care declanseaza un sir nesfarsit de intamplari neplacute si periculoase, care-i pun deseori viata in primejdie: "[…] tata mi-a dat in grija, cand am pornit de acasa, ca sa ma feresc de omul ros, iara mai ales de cel span, cat oi putea; sa n-am de-a face cu dansii nici in clin nici in maneca; si daca n-ai fi span, bucuros te-as tocmi […]. Din copilaria mea sunt deprins a asculta de tata si tocmindu-te pe tine, parca-mi vine nu stiu cum". Mezinul craiului, lipsit de experienta, se teme mai ales pentru ca incalcase promisiunea de a se feri de omul span, simtindu-se vinovat, deoarece el fusese deprins sa asculte sfaturile adultilor care-i doreau binele, asa cum respectase intocmai indrumarile pe care i le daduse "cersetoarea" in alegerea armelor si a calului.

Devenit sluga spanului, isi asuma si numele de Harap-Alb, dovedind in acelasi timp loialitate si supunere fata de stapanul sau, intrucat jurase pe palos. El devine robul-tigan, desi era alb, nedumerind astfel si pe unchiul sau, Imparatul Verde, precum si pe fetele acestuia, care simt pentru el o simpatie spontana, cu toate acestea, flacaul nu-si incalca juramantul facut spanului, isi respecta cuvantul dat, rod al unei solide educatii capatate in copilarie, de a fi integru si demn capabil sa-si asume vinovatia, cu toate urmarile ce decurg din faptul ca nu urmase sfatul tatalui.

Ca in toate basmele si aici se cer trecute probele "focului"- ceea ce face de fapt ca basmul sa devina si un roman de formare. Sfanta Duminica il sfatuieste pe Harap-Alb sa se supuna soartei ca aceasta este oranduita de Dumnezeu: "asa a trebuit sa se intample, si n-ai cum banui: pentru ca nu-i dupa cum gandeste omul, ci dupa cum vre Domnul. Cand vei ajunge si tu mare si tare, …vei crede celor asupriti pentru ca stii acum ce e necazul, iar pana atunci mai rabda Harap-Alb". Este supus probelor de aducere a salatilor si a capului si pielii cerbului din Padurea Ursului si respectiv din Padurea Cerbului, probe ce "constituie un adevarat elogiu adus omului in lupta cu forte mult mai puternice, dar situate la nivelul inferior al gandirii" (Maria Nastase).

Probele la care il supune spanul sunt menite a-l deprinde pe flacau cu greutatile vietii, cu faptul ca omul trebuie sa invinga toate piedicile ivite in viata sa, pregatindu-l pentru viitor, cand va trebui sa-si conduca propria gospodarie si propria familie.

Harap-Alb este ajutat mereu de cel mai bun prieten al sau, calul fabulos si de Sfanta Duminica, cea care ii daduse primele sfaturi in evolutia maturizarii sale. In trecerea acestor probe, Harap-Alb este umanizat, el se teme, se plange de soarta, cere ajutorul acelora in care avea incredere, semn ca invatate ceva din experienta sa cu spanul. O experienta determinanta pentru maturizarea lui o constituie intalnirea cu omul Ros, un alt pericol de care ar fi trebuit sa se fereasca, asa cum il sfatuise tatal. Calatoria spre curtea imparatului Ros este un necontenit prilej de initiere a flacaului, deprinzand acum invatatura ca orice om, cat de neinsemnat sau ori de ciudat ar parea, poate fi de folos, tanarul capatand experienta mai ales in cunoasterea speciei umane. Cele cinci personaje

supranaturale intalnite in drumul sau spre imparatul Ros, (Gerila "o dihanie de om care se perpelea pe langa foc", Flamanzila" o namila de om", Setila "fiul Secetei, nascut in zodia ratelor si impodobit cu darul suptului", Ochila si Pasari-Lati-Lungila "fiul sagetatorului si nepotul arcasului), ii devin ajutoare de nadejde si-l ajuta in trecerea probelor.

Fiecare dintre aceste personaje, conturate uneori cu elemente grotesti ,semnifica omul dominat de trasatura de caracter, viciile pe care oricine le poate avea si pe care flacaul, ca si Ion Creanga insusi, le priveste cu o intelegere bonoma si jovialitate. De aceea Harap-Alb are capacitatea umana de a-si face prieteni adevarati, loiali, care sa-l ajute in orice imprejurare dificila a vietii, acestia folosindu-si tocmai trasaturile dominante, devenite -la nevoie- adevarate talente: "tot omul are un dar si un amar ,si unde prisoseste darul nu se mai baga in seama amarul" (Ochila). Priceperea lui Harap-Alb de a-si face prieteni buni vine dintr-o filozofie straveche de viata, aceea ca omul nu poate trai de unul singur: "ca tovaras era partas la toate, si la paguba si la castig si prietenos cu fiecare pentru ca avea nevoie de dansii in calatoria sa la imparatul Ros". De asemenea, sufletul lui bun, dragostea pentru albine si furnici il fac sa le ocroteasca si sa le ajute atunci cand le intalneste in drumul sau, chiar daca pentru asta trebuie sa treaca prin apa ori sa zaboveasca pentru a le construi un adapost. Sigur ca binele pe care Harap-Alb il face se intoarce atunci cand el insusi se afla in impas, craiasa furnicilor si cea a albinelor salvandu-i de asemenea viata.

In aceasta etapa a initierii, Harap-Alb cunoaste dragostea aprinsa pentru o fata, care vine, asadar, din aceeasi lume cu el, pregatindu-l pentru casatorie, care este unul din reperele finale ale devenirii sale. Probele de la imparatia fetei trimit spre ritualurile taranesti ale petitului, intre care insotirea mirelui de un alai de tineri, trecerea lor prin foc, alegerea motivata a miresei, ospatul oferit de gazda sunt tot atatea incercari la care il supune viitorul socru si carora mirele trebuie sa le faca fata. Ultima proba la care il supune fata este, de data aceasta, o demonstrare a calitatilor viitoarei sotii, care va sti sa aiba grija de barbatul ei, sa-i stea aproape la bine si la rau, acest fapt fiind ilustrat atunci cand ea ii salveaza viata, trezindu-l din morti cu smicele si apa vie. Aceasta intamplare simbolizeaza idea ca acum Harap-Alb redevine el insusi, fiu de crai, viitorul imparat care-si poate asuma raspunderea inchegarii unei familii si conducerii unei gospodarii, intrucat experienta capatata ii confera statutul de adult pregatit pentru viata.

Ca modalitati de caracterizare retinem: caracterizarea directa, autocaracterizarea "Razi, tu, razi Harap-Alb", caracterizarea de catre alte personaje, onomastica personajelor, modalitatile de expunere-naratiunea, dialogul,descrierea, monologul interior umorul, ironia si autoironia. Caracterizarea directa este facuta de narator "fiul craiului, boboc in felul sau…", "naiv", "credul", de Sf .Duminica ("luminate craisor", "slab de inger", "mai fricos decat o femeie", "gaina plouata"), de cal "nu te stiam asa de fricos", de span "Pentru vrednicia lui mi l-a dat tata" ; autocaracterizarea si caracterizarea indirecta: prin nume (oximoronul Harap-negru,Alb), prin limbaj, gesturi, fapte ("ca tovaras, era partas la toate, si la paguba si la castig, si prietenos cu fiecare pentru ca avea nevoie de dansii, in calatoria sa la imparatul Ros"; ocoleste nunta de furnici, primejduindu-si viata; dragostea pentru albine si furnici il fac sa le ocroteasca si sa le ajute atunci cand le intalneste in drumul sau,chiar daca pentru asta trebuie sa treaca prin apa sau sa zaboveasca pentru a le

construi un adapost) si prin relatiile cu celelalte personaje (stie cum sa se comporte cu cei din jur: cal, albine, furnici si cei cinci voinici, si de aceea primeste ajutorul acestora).

Se poate observa ca eroul este atipic, deoarece reuneste, spre deosebire de un Fat-Frumos obisnuit, atat calitati (inteligenta la intrebarea ironica a tatalui, "Dar aista cal tu l-ai ales?", baiatul raspunde, in aceeasi maniera in care i s-a pus intrebarea, ca merge printre straini si nu vrea sa bata la ochi; intelepciune la propunerea calului, sa-l duca ori ca vantul, ori ca gandul,prefera prima varianta,considerand,cu prudenta , ca "daca mi-i duce ca gandul mi-i prapadi"; bunatate - face stup albinelor, ocoleste nunta de furnici; sociabilitate-se imprieteneste usor, este o companie placuta; are o fire vesela "Razi, tu,razi, Harap-Alb!"; rasa nobila –prin tot ce face isi atrage admiratia celor din jur, incat afirmatia lui G.Calinescu se dovedeste indreptatita: "Omul de soi se vadeste sub orice strai"; fidelitatea-isi respecta juramantul si nu divulga identitatea spanului, aduce capul cerbului desi i se fac oferte extrem de tentante), cat si defecte (nesupunere –nu respecta porunca tatalui,ceea ce echivaleaza cu pacatul originar, naivitate -se lasa pacalit de span; slabiciune -nu trece proba labirintului/padurea) primele dominandu-le pe cele din urma.

Pompiliu Constantinescu apreciaza ca "intre amintirile copilariei si "Povestea lui Harap-Alb" este acelasi raport de subsecventa ca intre inceputul si sfarsitul vietii. Creanga nu si-a povestit maturitatea sub forma de memorial; a invaluit-o in mit si a sugrumat-o intr-o experienta fantastica, valabila pentru om in genere; si el a luptat cu spanii, cu primejdiile si nevoile, si el s-a facut frate cu dracul, ca sa treaca puntile vietii, iar nemurirea si-a dobandit-o din apa vie si apa moarta a creatiei lui artistice. Filozofia surazatoare a lui Harap-Alb, subliniaza criticul, a fost filozofia lui pana in pragul mortii, iar intelepciunea ei a fost intelepciunea vietii insasi, eterna si plina de umbre si lumini".